

DEBATT

EUROPEISK NATIONALISM

Av pol. mag. HENRIK ÅKERMAN

I företalet till sin bok »Fredens strategi» anger Kennedy två skäl till att Förenta Staterna går från kris till kris. För det första har USA ännu inte utvecklat en strategi för freden, som kan tillämpas på de förändrade världspolitiska och ekonomiska förhållandena. För det andra har amerikanerna inte velat betala det pris som denna strategi betingar, ett pris, som mindre måste betalas med pengar och militära rustningar än med moralisk ut hållighet och fysiskt mod.

Denna åsikt utgör grundtemat i Kennedys författarskap, från 1939 till 1961, från »Why England slept» till »Let us begin». Regimen Eisenhower bedömes därför inte med någon större välvilja. Tvärtom låter Kennedy klart förstå, att han anser, att den republikanska administrationen under sina åtta år vid makten spelat bort många trumf och därför lämnat i arv till demokraterna en föga tilltalande hand. Till Kennedys största förtjänster hör emellertid, att han i sin kritik inte letar efter någon enskild att ställa vid skampålen utan hela tiden låter sin realism styras av en konstruktiv optimism. Det hade varit mänskligt, om kanske inte statsmannamässigt, om han endast förklarat de amerikanska bakslagen vara en följd av den föregående administrationens politik, som tillåtit Sovjet att ta ledning på raketvapnets område, som förslösat Amerikas vänskapskapital i Asien, Mellersta Östern och i vissa delar av Sydamerika genom

för liten, för opsykologisk och för senfärdig utlandshjälp, och som sist men inte minst så illa förberett det amerikanska folket för dess ledarroll.

Trots sin klarsyn har den amerikanske presidenten emellertid först nu och under det dubbla trycket av den accelererande europeiska gemenskapen och den försvagade inhemska ekonomin kunnat förmå kongressen att acceptera hans mycket viktiga förslag om en smidigare handels- och tullpolitik och ett mångsidigare försvar. De som icke nödvändiga betraktade lagförslagen från Vita Huset rörande de inrikespolitiska frågorna tycks däremot i stor utsträckning ha fallit offer för taktiskt betingade spekulationer inför det kommande kongressvalet.

Generellt sett vågar man därför påstå, att tillkomsten av EEC bidragit till att bryta något av den latent isolationism som alltid har sina givna anhängare i USA. I Europa däremot tyder de sista månadernas händelser närmast på en ökad, mot USA riktad, nationalism. Detta förhållande kan verka paradoxalt men en del av förklaringen torde ligga i följande punkter.

1. Europa är icke längre i behov av ekonomisk hjälp utifrån. Tvärtom kommer nu framstående ekonomer resande från USA till Europa för att finna förklaringen till den snabba expansionen. Åtminstone vad gäller Tyskland är det ekonomiska undret i viss mån beroende på att man inte

följde de amerikanska Keynes-inspirerade parollerna utan valde att följa en »hård» och ekonomiskt sund linje. Detta förhållande bör verka stimulerande på den europeiska självkänslan vid en tidpunk, då den amerikanska regeringen, likaväl som den inhemska expertisen, står splittrad vad angår valet av medel för att häva den hotande recessionen.

2. Idén bakom EEC är visserligen av äldre datum men det är först nu planerna på ett samgående mellan Europas självständiga stater fått en realistisk utformning. Denna idé har dessutom, trots att den representeras av ett rent europeiskt initiativ, redan inspirerat till liknande planer i Sydamerika och Afrika. Många yrkanden på politiskt ledarskap har motiverats sämre.

3. De amerikanska och de europeiska intressena är inte, och kan inte heller förväntas vara, identiskt lika. De Gaulle har vid ett par tillfällen, om än i försiktiga ordalag, låtit förstå, att han anser att det kan komma en amerikansk administration som inte tillräckligt beaktar specifika europeiska intressen. Dessa tankar torde inte vara helt orealistiska. Det kan hända att USA en dag vägrar att använda vapenmakt för att inte riskera ett tredje världskrig vid t. ex. en kommunistisk infiltration i ett afrikanskt, med Frankrike allierat land. I en sådan situation måste Europa ha tillgång till ett självständigt, eventuellt också kärnvapenustrustat, försvar.

4. Europeiska politiker och diplomater hävdar inte sällan, att den amerikanska politiska ledningen är alltför litet sofistikerad medan de själva anser sig representera en traditionsrik och beprövad förvaltning. Det som framförallt verkar främmande för Metternichs och Talleyrands efterföljare tycks vara amerikanarnas doktrinära uppfattning om motsatserna mel-

lan öst och väst, deras naiva inställning till vad de uppfattar som neokolonialism samt naturligtvis deras benägenhet att offentliggöra även de mest delikata angelägenheter. De Gaulle är därför inte ensam om att anse, att de gamla kolonialmakterna bäst kan hjälpa utvecklingsländerna och överhuvudtaget utjämna motsättningarna mellan vita och färgade, samtidigt som de också bäst förstår hur man effektivast besvarar Moskvas diplomatiska offensiver.

5. Inom vissa kretsar anser man, att den amerikanska hållningen visavi Sovjet är för vacklande. Därmed är det inte sagt, att samma personer tillhör dem som ivrigast yrkar på en starkt koordinerad, atlantisk politik. Tvärtom kan man befara, att vissa av dessa personer inte skulle ställa sig helt främmande för enskilda överläggningar med Sovjetunionen om den amerikanska politiken inte skulle visa sig vara tillräckligt fast. Den kritik mot USA som man får höra i Europa är inte sällan mera riktad mot amerikanarnas ovilja till verkligt aktivt ledarskap än mot deras politiska och diplomatiska påtryckningar.

Alla dessa faktorer verkar i samma riktning. Liksom USA:s kärnvapenmonopol upphörde 1949, anses det att amerikanarnas monopol på politiskt ledarskap av västalliansen definitivt bör upphöra 1962. Hur stor hjälp man än fått och hur djup intressegemenskapen än är tycks det vara en regel att ingen stormakt i längden kan underordna sig en annan stormakt.

Det finns emellertid ytterligare en svårbestämbar faktor som man måste beakta i detta sammanhang och som man skulle kunna beteckna som den »neutralistiska» tendensen inom europeisk stormaktspolitik. Trots att såväl USA som de europeiska staterna allt sedan krigsslutet tvingats basera sin försvarspolitik på det ömsesidiga be-

roendet, tycker man sig finna i diskussionen om den begränsade krigföringen och om de konventionella vapnens effektivitet en viss spekulation, som går ut på att USA vid ett eventuellt krigsutbrott skall ta första stöten. Politiker och militärer ställer sig också mycket skeptiska mot möjligheten av att utkämpa ett begränsat krig i Europa, i all synnerhet som västmakterna troligtvis skulle tvingas använda åtminstone taktiska kärnvapen för att kunna motstå Sovjetarméernas numerära överlägsenhet.

Allra mest utopisk uppfattas teorin om begränsade krig i Västtyskland där man ligger i främsta linjen och därför anser att varje slags krig bara kan medföra en sak — Tysklands absoluta sammanbrott. Ja, även själva diskussionen om en tröskel eller en viss frivillig begränsning av vapeninsatsen anses skadlig, då den kan inbjuda ryssarna till farliga spekulationer om graden av motståndsvilja inom NATO.

Men även om detta resonemang kanske är riktigt och Kennedys ansträngningar att skapa ett mera mångsidigt försvar därför är mindre avpassade efter förhållandena i Europa än i Asien, har man en känsla av att det absoluta förlitandet till Förenta Staternas vedergällningskapacitet i viss mån bestämmes av en medveten, eller omedveten, spekulation om att ett eventuellt krig kommer att utkämpas med kärnvapenutrustade raketer, som utväxlas mellan USA och Sovjet. Svårigheterna att genomföra NATO:s mycket modesta målsättning att uppätta 30 divisioner i Centraleuropa, beror sålunda kanske inte bara på strategiska överväganden eller ekonomiska svårigheter, utan på att man vill ta chansen att kunna ligga i skydd under projektilbanan.

Det vore naturligtvis högst betänkligt om denna speciella typ av euro-

peisk nationalism skulle vinna ett större antal anhängare. Deras teorier har redan på ett olyckligt sätt manifesterats genom idén om att utveckla Europa till en tredje kraft. En nationalism, som grundar sig på en realistisk uppfattning om Europas tilltagande möjligheter att komplettera och stärka den fria världens försvar är däremot endast positiv.

Spänningen mellan nationalism och neutralism återspeglas även i Adenauers och de Gaulles politiska uttalanden. Den tyske kanslern är starkt europeiskt inriktad men han har aldrig försvarat en europeisk isolationism. De Gaulles Europavänlighet kan däremot ifrågasättas samtidigt som han måste anses vara fransk chauvinist.

Man torde emellertid inte kunna styra den framväxande europeiska nationalismen i en för atlantsamarbetet gynnsam riktning bara genom att klandra de Gaulle. Kennedys taktik att med sina allierade diskutera alla kontroversiella frågor på en gång trots att han inte har råd att stöta sig med de Gaulle och Adenauer samtidigt har sålunda visat sig vara mindre lyckad och utgör en av orsakerna till det nuvarande kyliga klimatet inom NATO. Må vara att USA:s hållning t. ex. i Tysklandsfrågan troligtvis är riktig med tanke på landets ansvar för världsfreden och för västalliansens politik, men den förebådade flexibla politiken måste självfallet irritera såväl Adenauer som de Gaulle. I och med att det amerikanska inflytandet i Bonn minskat till fördel för Frankrike har det sedan blivit allt svårare att isolera de Gaulle, eftersom Adenauer tvingats gå emot Tysklands reella intressen i Europafrågan för att vinna den franske presidentens stöd för en hård linje i Berlin.

Bakom dessa positionsförändringar ligger emellertid inte bara taktiska överväganden. Både Frankrike och

Tyskland torde i själva verket vara ytterst rädda för varje form av amerikanskt disengagemang och ser bl. a. i USA:s förslag om en internationell kontrollmyndighet för tillfartsvägarna till Berlin och i Kennedys vägran att till sina allierade utlämna kärnvapenhemligheter, vilka redan är kända av deras motståndare, endast tecken på att USA mera tänker på att utnyttja sprickan mellan Moskva och Peking än på att koordinera västalliansens politik. Den ökade nationalismen i Europa kan inte rätt bedömas om man ser bort ifrån detta faktum. Det är möj-

ligt att Kennedys »declaration of interdependence» utgör svaret på detta dilemma. Frågan är bara om amerikanerna är villiga att acceptera priset för denna fredens strategi. Under alla omständigheter torde emellertid en anpassning till det förändrade styrkeförhållandet inom NATO vara en överhängande nödvändighet.

Det sägs att makt korrumpierar. Det må vara, men frånvaron av ansvar korrumpierar absolut. Denna sanning börjar man upptäcka i Europa. Men priset för denna upptäckt måste delvis betalas av USA.